

Маънавий-маърифий,
илмий-услубий журнал.
1996 йилда ташкил этилган.

Таҳрир ҳайъати раиси:

А.Х.ТОШҚУЛОВ,

Ўзбекистон Республикаси Олий
ва ўрта махсус таълим вазирлиги

Таҳрир ҳайъати раиси

Ўринбосарлари:

У.Ш.БЕГИМҚУЛОВ

С.М.БУЗРУКХОНОВ

Бош муҳаррир:

З.Т.ХАКИМОВ

Бош муҳаррир ўринбосари:

М.Х.ЭСАНОВ

Таҳрир ҳайъати аъзолари:

О.Қ.РИХСИМБАЕВ

О.Х.БАЗАРОВ

И.У.ИБРАГИМОВ

М.ТАЖИЕВ

Г. К.БАХОДИРОВА

Ў.П.УМУРЗАҚОВ

И.У.МАЖИДОВ

С.М.ТУРОБЖОНОВ

К.А.ШАРИПОВ

Р.И.ХАЛМУРАДОВ

Н.К.МАДИЯРОВ

М.К.КОДИРОВ

Жамоатчилик кенгаши

аъзолари:

Х.А.АКБАРОВ, Г.Ш.РИХСИЕВА,

К.Х.КАРИМОВ, Ж.А.РИЗАЕВ,

Ш.Т.КУДРАТХАДЖАЕВ,

Б.Ш.УСМОНОВ,

Ш.С.СИРОЖИДДИНОВ,

Т.З.ТЕШАБАЕВ, М.Т.ХОДЖИЕВ,

У.ҚОСИМХЎЖАЕВ,

Қ.Х.АБДУРАХМАНОВ,

Б.И.АБДУЛЛАЕВ,

Н.М.ЖАББОРОВ, В.К.ЖАРОВ,

М.А.ЖУМОМУРОТОВ

Масъул муҳаррир:

М.ТОЖИЕВ

Таҳририят аъзолари:

З.ЖУМАНОВА

М.НУРМЕТОВА

У.САИДОВ

ТА'ЛИМ, ФАН VA INNOVATSIYA

2021/4-сон

Мундарижа:

ТАЪЛИМДА УЗЛУКСИЗЛИК ВА УЗВИЙЛИК

- Агриппина Шин.** Облик женщины лидера в системе управления дошкольного образования Республики Узбекистан 4
- М.Хакимова.** Таълим муассасаларига инновацияларни киритишнинг зарурлиги 7
- С.Махмудов.** Инновацион-вариатив ёндашув асосида малака ошириш педагоглар малакасини оширишнинг тараққий этаётган модели сифатида 13
- Ф.Қодирова, М.Умаралиева.** Таълим муассасаларида тарбиявий ишларни ташкил этиш жараёнида ногирон болаларни ижтимоий ҳаётга тайёрлаш технологиялари 18
- Н.И.Режаметова.** Перспективные направления совершенствования дошкольного музыкального образования в системе непрерывного образования 26

ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА АКТ ИМКОНИЯТЛАРИ

- Д.Д.Шарипова, Н.Г.Комилова, У.Омонова.** Повышение медико-психологических знаний лиц, оказавшихся в чрезвычайных ситуациях, путем использования мультимедийных технологий 30
- М.Т.Shodmonqulov.** Texnika yo'nalishidagi OTM da kompyuter grafikasi mavzulariga imitatsion modellar yaratish va undan foydalanish metodikasi 33

МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ТАРБИЯ ВА МАЪРИФИЙ ИШЛАР

- О.Мусурмонова.** Замонавий оила ва унинг маънавий-ахлоқий асослари 37
- Н.Орипова.** Ахборотлашган жамиятда шахс этикоддини шакллантиришнинг ўзига хос хусусиятлари 41
- З.Жабборова.** Хорижий мамлакатлар таълим тизимида фуқаро тарбиясига ўзига хос ёндашувлар 46

ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ

- Р.Д.Дусмуратов.** Замонавий дарслик – таълимнинг муҳим воситаси ва билимлар манбаи 51

Муассислар:

Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус
таълим вазирлиги,
Олий таълимни
ривожлантириш тадқиқотлари
ва илғор технологияларни
тадқиқ этиш маркази

Манзил: 100095, Тошкент
шаҳри, Олмазор тумани,
Шифо нур кўчаси, 75-уй
Телефон: (71) 207-03-41
e-mail: gmxtat@edu.uz

Журнал Ўзбекистон Матбуот ва
ахборот агентлигидан 2014 йил
26 декабрда 0506 рақами билан
рўйхатдан ўтган.

*Журнал ҳар ойда ўзбек, рус ва
инглиз тилларида электрон
шаклда чоп этилади.*

“Ta’lim, fan va innovatsiya”
журнали Ўзбекистон
Республикаси Олий аттестация
комиссияси Раёсатининг
2015 йил 18 ноябрдаги
218/5-сонли қарори билан
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА
ФАНЛАРИ бўйича, 2018 йил
28 ноябрдаги 247/6-сонли
қарори билан 23.00.00 –
СИЁСИЙ ФАНЛАР бўйича
докторлик диссертациялари
асосий илмий натижаларини
чоп этиш тавсия этилган илмий
нашрлар рўйхатига киритилган.

“Ta’lim, fan va innovatsiya” жур-
налидан кўчириб босиш фақат
таҳририятнинг розилиги билан
амалга оширилади. Мақолада
келтирилган фактларнинг тўғ-
рилиги учун муаллиф масъул-
дир. Таҳририят фикри муаллиф-
лар фикрига мос келмаслиги
мумкин.

*Журналнинг тўлиқ матнини
devedu.uz расмий сайтидан
юклаб олишингиз мумкин.*

М.Матназарова. Структура перспективного менеджмента в образовательном учреждении	58
Д.Турдибоев, Д.Абдурахимов. Ўқувчиларнинг геометрия ўқув фанидан теоремаларни мустақил исботлаш кўникмасининг шаклланганлик даражасини аниқлаш омиллари	63
С.Тоштемирова. Таълим кластерларини ташкил қилишда ижтимоий буюртмани белгилаш зарурати	66
М.Мовлонов. Matematikani o‘qitishda ko‘rgazmali modellash tirishdan foydalanishning o‘ziga xosligi	72
Ф.Жабборов. Кимё дарсликларининг ахборот моделларининг таркибий-мазмуний таҳлили	76

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ

Н.Абидова. Бошланғич синфдаги ақли заиф болалар геометрик шаклларни ўзлаштиришида фанлараро боғлиқлик	80
Д.Жабборова. Органик кимё курсида “синфлараро боғланиш” тушунчаси ва унинг психологик-педагогик аспекти	84
О.Зарипов. Ахборот асри ва унинг ижтимоий-психологик жиҳатлари	88

ТАЪЛИМДА КАСБГА ЙЎЛЛАШ

Л.Зарипов, М.Абдуллаева, С.Зарипова. Бўлажак технология ўқитувчилари касбий тайёргарлигида интегратив-модулли ўқитиш асослари	95
С.Тураев. Дастурлаш тилидан фойдаланиб физик жараёнларни визуаллаштириш асосида талабаларни касбий фаолиятга тайёрлаш	100
З.Тешабаева. Бўлажак тарбиячиларда касбий мотивацияни шаклантириш хусусиятлари	105
N.Shomurzayeva. Amaliy mashg‘ulotlar jarayonida turizm universiteti talabalari o‘rtasida kasbiy motivatsiyaning shakllanishi	109
Б.Ҳайитов. Дастурлаш ва эҳтимоллик статистикаси фанларини интеграциялаш асосида талабаларни касбий фаолиятга тайёрлаш	113

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ТЕРМИН ВА ТУШУНЧАЛАР

Ғ.Ҳамроев. Ўқув топшириқларининг тавсифи ва унинг “она тили” дарсликларидаги таҳлили	117
Г.Насруллаева. Ўзбек тилшунослигида метафораларнинг тадқиқ этилиши ва антропоморфик метафора	124
М.Абдуллаева. Ijtimoiy tarmoqlarning o‘zbek tiliga ko‘rsatayotgan aks ta’siri yoxud unga qarshi kurash	127
М.Нурметова. Демократик таракқиёт жараёнида сўз эркинлиги ва ОАВ мустақиллигини таъминлаш масалалари	130
У.Ҳамдамов. “Web quest” технологиясининг бўлажак инглиз тили ўқитувчилари томонидан мустақил таълимни ташкил қилиш жараёнида қўлланилиши	134
Ю.Б.Махмудов. Таълим жараёнида методик терминлар мазмуни ва уларни ташкил қилиш усуллари	139
К.Бобомуродов. Илмий тушунчаларни англаб тушунишни таъминлашга йўналтирилган шакл ҳамда методлар	143

Maryambibi Abdullayeva,
o'qituvchi, TVChDPI

TA'LIM KLASTERI SHAROITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA IJTIMOIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy subyektlar bilan munosabatlarda aynan qanday xulq-atvor qoidalariga amal qilishlari zarurligini anglash uchun ijtimoiy me'yorlarning turlaridan xabardor bo'lishi talab qilinadigan yo'llari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: xulq-atvor qoidalari, axloqiy manbalar, estetik me'yorlar, "faoliyat standartlari".

Аннотация. В этой статье написано о младших школьниках с социальными предметами, чтобы точно понять, каким правилам поведения они должны следовать в отношениях, были освещены способы, с помощью которых они должны быть осведомлены о типах социальных норм.

Ключевые слова: правила поведения, этические ресурсы, эстетические нормы, "стандарты деятельности".

Annotation. In this article, we will talk about primary school students with social subjects to understand exactly what rules of conduct they must follow in a relationship, it has been highlighted the ways in which they are required to be aware of the types of social norms.

Keywords: rules of conduct, ethical resources, aesthetic norms "standards of activity".

Shaxs hayoti bevosita jamiyatda, unda istiqomat qiladigan kishilar orasida kechadi. Klaster sharoitida jamiyat a'zolari o'rtasidagi shaxslararo aloqalarning samarali kechishi bevosita shaxsning ijtimoiy munosabatlar mazmuniga bog'liq. Ijtimoiy munosabatlar mazmuni esa o'z navbatida ijtimoiy me'yorlarning aniqlanganligi, jamiyat tomonidan qay darajada tan olinganligi hamda amaliy faoliyatda ularga rioya etilayotganligi bilan belgilanadi. Shaxs ta'lim olish jarayonida ijtimoiy madaniy muhit bilan bevosita o'zaro ta'sirlanadi va u shaxsga ta'limiy ta'sir ko'rsatadi.

Klaster tushunchasining jamiyat barqaror rivojlanishidagi muhim ijtimoiy ahamiyatidan kelib chiqqan holda pedagogik ta'limning zamonaviy talablari tizimdagi muammolar hamda ularni hal qilishda fan, ishlab chiqarish va ta'lim bo'g'inlari o'rtasidagi ba'zi integratsion munosabatlar bugungi kunda uzliksiz pedagogik ta'limni klaster rivojlanish modeliga o'tkazish zarurat ekanligini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida" 2020 yil PQ-4623-son qarori, shuningdek, pedagogik ta'lim sohasi uchun raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ta'lim sifatini

oshirishning samarali tizimini yo'lga qo'yishga qaratilgan Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 14 aprelda "Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 213-son qarorining qabul qilinishi bilan ham izohlash mumkin.

Klaster sharoitida ijtimoiy me'yorlar aynan shaxslararo munosabatlar negizi, unda aks etuvchi xususiyatlarga muvofiq shakllantiriladi. Garchi shunday bo'lsa-da, biroq hamisha ham ijtimoiy me'yorlarning mohiyati jamiyat a'zolari tomonidan birdek anglanmaydi. Kuzatishlarga ko'ra ijtimoiy me'yorlarning mohiyati ko'p hollarda huquqiy yo'nalish bo'yicha maxsus ma'lumotga ega, aynan sud-huquq, soliq, bojxona yoki ichki ishlar tizimida faoliyat yuritayotgan shaxslar tomonidagina muayyan darajada anglanishi mumkin. Binobarin klaster yondashuv asosida ijtimoiy me'yorlar, ularning mazmunidan barcha birdek xabardor bo'lishlari kerakligining dolzarbligi yanada ortadi.

Shu bois fuqarolarni ijtimoiy me'yorlarning mohiyati bilan tanishtirish, ular to'g'risidagi ma'lumotlarning izchil berib borilishiga erishish jamiyat miqyosida hal qilinishi shart bo'lgan va-

zifalardan biri sanaladi. Bu vazifaning ijobiy hal qilinishida tarbiyaviy ta'sir kuchiga ega subektlar qatorida ta'lim muassasalari ham alohida o'rin tutadi. Ta'lim muassasalari eng oddiy, shuningdek, ishlab chiqarish va kasbiy faoliyatni yo'lga qo'yish, inson huquqlarini muhofaza qilish darajasida aks etadigan ijtimoiy me'yorlardan o'quvchilarni xabardor qilish, ularning ahamiyati, rioya etish zaruriyatini anglatish imkoniyatiga ega. Mavjud imkoniyat ta'lim muassasalarida o'quvchilarni ijtimoiy me'yorlar mazmuni bilan bosqichma-bosqich tanishtirib borilishini ta'minlaydi.

Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarni ijtimoiy me'yorlar bilan tanishtirib, ularda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirib borish, muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda tarbiyalanuvchilarga va boshlang'ich sinf o'quvchilariga beriladigan ma'lumotlar ularning kundalik hayotlarida namoyon bo'ladigan ijtimoiy munosabatlar, shaxslararo o'zaro muloqotga asoslanishi lozim. Ya'ni bolalarning ota-onalari, oila a'zolari, ular mansub bo'lgan mikromuhitdagi subektlar va tarbiyachi-pedagoglar bilan munosabatlari bu jarayonda ustuvor ahamiyat kasb etadigan ijtimoiy me'yorlar misolida ochib beriladi. O'qituvchi o'quvchilar e'tiborini ular tomonidan tashkil etilayotgan xatti-harakatlarning salbiy yoki ijobiy mazmunga egaligini ochib berish (nima yaxshi-yu, nima yomonligini, qanday harakat to'g'ri-yu, qaysi harakatlar noto'g'riligini ko'rsatish)ga tortish asosida ijtimoiy me'yorlar mohiyatini ochib beradi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarni ijtimoiy me'yorlar bilan tanishtirishda alohida o'rin tutadi. Muassasada pedagogik-psixologik, shuningdek, umumiy ijtimoiy bilimlarni maxsus o'zlashtirgan mutaxassislar - o'qituvchilarning faoliyat yuritishlari o'quvchilar tomonidan ijtimoiy me'yorlar mohiyatini to'g'ri anglash, ularning ijtimoiy, ma'naviy-axloqiy, huquqiy ahamiyatini tushunish, shuningdek, mazkur me'yorlarga kundalik faoliyatda rioya etish ko'nikmalarining izchil o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Boshlang'ich sinflarda ta'lim olayotgan o'quvchilar ijtimoiy me'yorlar, ularning mazmuni to'g'risidagi dastlabki eng oddiy tushunchalarni oila hamda maktabgacha ta'lim muassasalarida o'zlashtiradilar. Biroq, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilar hayotida o'ziga xos davr sanaladi. Bola o'zining jismoniy va ruhiy kamolotiga ko'ra ta'lim olishga to'la tayyor bo'ladi. Asosiy hayot

tarzi sifatida o'yin faoliyati o'rnini o'qish faoliyati egallaydi. O'qish faoliyati o'quvchilarning ruhiy jihatdan yanada takomillashishlariga, xarakter xususiyatlarining shakllanishiga kuchli ta'sir etadi. Bilim olish va atrof-muhitni o'rganishga bo'lgan qiziqish kuchayadi. Mazkur hodisalarning barchasi o'quvchilarga ijtimoiy me'yorlar mohiyatini yetarli darajada anglashlariga yordam beradi.

Bilishga nisbatan ham hissiy yondashish boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'ziga xos xususiyatlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. SHu bois ularni ijtimoiy me'yorlar bilan tanishtirishda berilayotgan ma'lumotlarni qiziqarli tarzda bayon etish, imkon qadar hayotiy misollar yordamida obrazli talqin qilish ijobiy natijalarni qo'lga kiritishga yordam beradi. His-tuyg'ularini ifodalashga qo'zg'aluvchanlik xosligi, shu bilan birga tengdoshlariga taqlid qilishning kuchliligi bois ijtimoiy hamda axloqiy me'yorlarga amal qilish yoki amal qilmaslik holatlarini ular xatti-harakatlari, xulq-atvori, odatlari misolida yoritish orqali tasavvurlarining yetarli bo'lishiga erishish imkoniyati yuzaga keladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlashlarida ham obrazlilik ustun bo'lganligi sababli ular o'qituvchi tomonidan berilayotgan tushunchalarning ma'nosidan ko'ra obrazi (shakli yoki tasviri) ga e'tiborni qaratadilar. Bu esa o'z-o'zidan ijtimoiy me'yorlar to'g'risidagi ma'lumotlarni ko'rgazmali vositalar yordamida yetkazib berish zarurligini anglatadi. O'qituvchi nutqining obrazlilik, hissiyotga boyligi va ma'lumotlarning qiziqarli ekanligi o'quvchilarning bilish faoliyatini faol tashkil etishga xizmat qiladi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida klaster yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy me'yorlarga hurmat hissini tarbiyalash o'quv va ma'naviy-ma'rifiy ishlarning muhim tarkibiy qismidir. O'quv ishlari tarkibida ijtimoiy me'yorlarning o'rganilishi majburiylik kasb etadi. Bu majburiylik 1-4-sinflarda o'quv fani sifatida "Tarbiya" predmetini o'qitish yo'lga qo'yilganligi bilan izohlanadi. Boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan "O'qish", "Texnologiya", "Atrofimizdagi olam" va "Jismoniy tarbiya" kabi o'quv fanlari negizida ham o'quvchilar ijtimoiy me'yorlar mohiyati bilan tanishib boradilar.

Ma'lumki, ma'naviy-ma'rifiy ishlar ijtimoiy dolzarflik kasb etayotgan, pedagogik ahamiyatli masalalar, o'quvchilarning qiziqishlari, ta'lim pe-

dagogik jamoasi oldida turgan vazifalar negizida ishlab chiqilgan reja asosida tashkil etiladi. Ana shu jihatga ko'ra ma'naviy-ma'rifiy ishlar rejasi-da ijtimoiy va huquqiy me'yorlarga doir bilimlarni boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida targ'ib etuvchi tadbirlarni kiritish imkoniyati mavjud.

Falsafiy, sotsiologik va huquqiy manbalarda qayd etilishicha, "odamlar va ularning birlashmalari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi umumiy xulq-atvor qoidalari" bo'lgan ijtimoiy normalar "inson – inson" munosabatlarini tartibga soladi.

Ayrim manbalarda esa ijtimoiy me'yorlar "xulq-atvor qoidalari" bo'lishi bilan birga "faoliyat standartlari" ekanligiga urg'u beriladi.

Shunga ko'ra boshlang'ich sinf o'quvchilari oilada, ta'lim muassasasida hamda o'zlari mansub bo'lgan kichik guruhlarda ota-onalar, oilaning barcha a'zolari, sinfdoshlari va tengdoshlari bilan tashkil etadigan munosabatlarda muayyan qoidalarga amal qilishlari lozim.

O'quvchilarning ijtimoiy subektlar bilan munosabatlarda aynan qanday xulq-atvor qoidalariga amal qilishlari zarurligini anglash uchun ijtimoiy me'yorlarning turlaridan xabardor bo'lish talab qilinadi.

Mavjud manbalarda ijtimoiy me'yorlarning quyidagi turlar bo'yicha guruhlanishi aytiladi: 1) axloqiy me'yorlar; 2) jamoat birlashmalarining me'yorlari; 3) milliy urf-odatlar; 4) turli xalqlarga xos odatlar; 5) an'ana me'yorlari; 6) siyosiy faoliyat me'yorlari; 7) huquq me'yorlari; 8) diniy me'yorlar.

Ijtimoiy me'yorlarning bu tarzda guruhlanishi ba'zi mulohazalarning tug'ilishiga sabab bo'ladi. Ya'ni:

1. Ayni o'rinda ijtimoiy me'yorlarning yuqoridagi tartibda guruhlanishida muayyan xatolarga yo'l qo'yilganligini aytib o'tish maqsadga muvofiqdir. Zero, "turli xalqlarga xos odatlar" aynan "milliy urf-odatlar"ning o'zidir. Chunki, lotin tilida "uzatish" arab tilidan tarjima qilinganda "nasldan naslga o'tuvchi qoida" esa ma'nolarini anglatuvchi "an'ana" tushunchasi bevosita "hayotda qaror topgan (topayotgan) udum, urf-odat va boshqa amallar" ni anglatadi.

2. Qolaversa, ijtimoiy me'yorlarning turlaridan biri sifatida mazkur o'rinda keltirilgan "an'ana me'yorlari" iborasini mazmunan aniqlashtirish talab etiladi. Ma'lumki, an'analar o'z mohiyatiga ko'ra muayyan jamiyatga, xalqqa yoki ijtimoiy guruh (oilaga, jamoaga, birlashmaga) taalluqli bo'ladi. Agarda mualliflar "an'ana me'yorlari" iborasi qaysi subektga tegishli ekanligini ko'rsatganlarida hech qanday tushunmovchilik yuzaga kelgan bo'lardi. Bordi-yu, an'ana me'yorlari ma'lum xalqqa nisbatan qo'llanganligan bo'lsa, u ham shak-shubhasiz milliy urf-odatlar mohiyatini ifodalaydi.

Zero, an'analar xalqlarning tarixiy rivojlanishi jarayonida shakllanadi va sayqallanadi. Davr talabiga javob bergan an'analar unutilmaydi, avlodlarga meros bo'lib qoladi, xalq hayotining tarkibiy qismiga aylanadi. Har bir el, millat yoki xalq o'z an'alarini rivojlantiradi, asrab-avaylaydi. An'analarda xalq dahosi, turmush tarzi, madaniy kamolot darajasi aks etadi. Ijtimoiy me'yorlar turlarini ifodalovchi guruhni: estetik me'yorlar, tashkiliy me'yorlar, faoliyatni tashkil etishga madaniy yondashuv me'yorlari kabi tushunchalar bilan yanada boyitish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sh.Mirziyoyev. "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz". Toshkent –"O'zbekiston" - 2016.56

2. Sh.Mirziyoyev. "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz" . Toshkent –"O'zbekiston" -2016.488 b..

3. A. Avloniy. Turkiy Guliston yohud axloq. - T., „O'qituvchi“, 2002.

4. U. Mahkamov. Axloq-odob saboqlari. - T., „Fan“, 2015.

5. J. G'. Yo'ldoshev. O'quvchi ma'naviyatini shakllantirish (qo'llanma), T., 2015.

6. Internet saytlari:

7. www.bilimdon.uz

8. www.ziyo net.uz

9. www.google.ru